Rítus a zsidóságban

referátum

Nemes Márk előadása (E0669N)

ELTE BTK Vallástudomány MA 1. évfolyam

Zsidó Vallás És Kultúra: Liturgia (BMA-VALD-506.06)

Oktató: Bíró Tamás Sándor

2018.05.03

Téma

- Két fő boncolgatott kérdés:
  - Spontán VS. hagyomány a zsidóságban
  - A rítus mint oktató és identitásszervező elem
- Mindezt a szédereste egyes elemeinek bemutatásával szemléltetetm

Rítus fogalma

- M. Eliade
- É. Durkheim

A kéz szerző fogalmát jóval tágabb fogalomként értelmezve a közösségi vallási célzatú együttlét, melynek meghatározott keretei és közege van.

Kettős szemléletmód

Személyesség abszolút megélése

Hagyományos keretek megtartása

A széder rögzített mivolta I.

- A széder, a rögzített rendre épül és nem sok helyet ad személyes értelmezésnek. Célja többek közt a közösségi identitás megszervezése, valamint a tanulás elősegítése
  - A szefárd világban olyannyira rögzített, hogy abszolút performatív jelleggel „előadják” a kivonulás eseményét, mint egy színdarabot.
- Ennek ellenére a zsidóság neológ és ultraortodox irányzataiban a rítust némileg modifikálhatja az adott közösség, ezzel átélhetővé és aktualizálhatóvá téve azt.

A széder rögzített mivolta II.

- Az adott kor posztmodern széder estéje az aktuális helyzetre és időszakra is reflektál, ezzel egy keretes szerkezetet és egy ciklikus történelemszemléletet teremtve.
- A személyes átélés ténylegesen megtörténik és könnyen aktualizálható, a megszabadulásélmény egyéni átélése.
- Ezt minden korszakban az aktuális politikai és társadalmi helyzethez igazítva megjeleníthetik. (Pl.: cionista széder, II. vh alatti széderek, középkori széderek)

Varianciák

- Egyes elemeket átalakítanak annak érdeklében, hogy a modern értékrenddel könnyebben lehessen összeegyeztetni:
  - Pl.: ajtók feltárása szakasz helyett Elijahu köszöntése az ajtóban.
- Egyes elemeket a félreértések és a problémák elkerülése érdekébe alakíthatnak.
  - Pl.: zsidó vérvád miatt a középkorban fehérbor az érintett területeken vörösbor helyett
- Aktuális társadalmi-politikai kérdések beemelése:
  - Pl.:feminista szédereste: szédertálon megjelenik a narancs is
  - Pl.: Cionista sz: édereste a narancs alternatív narratívája

Spontán elemek – Haszid széder

- A széder egyes pontjain rabbinikus bölcseleti szakasz, exegetikai szakaszok hangozhatnak el a tanuló ifjúktól, ezzel is előrevetítve rebbei szerepüket Általában ekkor a felmenő karizmatikus rabbi=rebbe felmenőinek szavait, elképzeléseit aktualizálják, értelmezik.

Mindez hogy jelenik meg a zsidó liturgiában?

- <u>Neológ és ultraortodox közegben:</u>
  - Irodalmi szakaszok és énekek beemelése, nemzeti nyelvű szakaszok dominanciája
  - Kisebb (és elsősorba fiatal) közösségeknél „profánabb” elemek beemelése, pl könnyűzenei hangszerek, vallásos versirodalom, stb.
  - Ruházati követelmények enyhülése
  - Liturgia egyszerűsödése, nagyobb mértékben fontos a személyesség

Mindez hogy jelenik meg a zsidó liturgiában?

- Ellenben az ortodoxiában a hagyomány dominanciája, akár a személyes megélés kárára is:
  - A nemzeti nyelv erőteljes elutasítása
  - Szigorú struktúra a rugalmaság helyett
  - Imamalom jelleggel az imaszövegek teljességének megszólaltatása akár a megértés terhére is

A rítus oktató és identitásszervező mivolta

- Az intellektuális élmény egyszerre stimulálja a **szematikus** és **epizodikus** memóriát is
  - Egyes cselekedetekhez és szakaszokhoz történetek és bölcseletek társítása. A gyermekek tanításának egy nagyon fontos eleme. ← „Pavlovi-módszer adaptálása évről évre” Ezzel együtt a közösségi identitás és a történelemtudat megélése, átadása.
- A megszabadulásélmény és a közösségi együttlét átadása és megélése egy kiemelten fontos elem!
- Módszerváltás: A II. vh. után a többség nem ismerte a széder részleteit → családi ünnepből közösségi didaktikus esemény lett Pl.: napjainkban a Hillél széder, zsinagógai közösségi széderek ← egyszerre ünnep és „oktatás”.

Mindez a liturgiában

- A liturgia identitásszervező szerepe:
  - Áchád Háám=Áser Ginzburg) újkori zsidó gondolkodó szerint „*inkább, mint ahogy a zsidók tartották a szombatot, tartotta (meg) a szombat a zsidóságot*”.
- A liturgia amellett, hogy vallási együttlét, mint közösségi fórum és összegyűlési pont is funkcionál ←hátsóbb sorok duruzsolása, „belső szociális háló”.
  - Az ülésrend kialakítása és ennek tudatos mivolta ezt tükrözi is részben.

Neológia és ultraortodoxia VS. ortodoxia:

- Nemzeti nyelv a tanulás és megértés érdekében.
- A közösségi élmény szerepe fontos ← elsősorban ultraortodoxia
- A neológiában az összejövetel és fórumjelleg egy fontos elem ← közös ima, tanulás-tanítás
- A rabbi gyakrabban mond beszédet, tart magyarázatot egyes szakaszokhoz, mint az ortodoxiában, ahol ezt csak éves min 2 alkalommal teszi.
- A szövegmagyarázatokon túl a nyelvi egység szerepe is felértékelődik, nemzeti nyelvű szakaszok a magyarázatnál

Összegző szempont

- A zsidóságban jelenlévő két tendencia:
  - Ortodoxia:
    - Az ismeretanyagban való élet miatt nem szükséges a magyarázat és egyszerűsítés → azonban emiatt nincs nagy növekedés létszámban, mert a bekerülés csak a zárt rendszeren belül lehetséges.
  - Neológia/ ultraortodoxia:
    - Előfeltétele az tudás minimális ismerete, de bekerülés, értelmezés, oktatás szempontjából sokkal rugalmasabb. A létszámnövekedés is jelentősebb tud lenni emiatt ←elsősorban az előbbi esetében jellemző mindez

Köszönöm a figyelmet!